

LØGNEREN

LØGNEREN

som film

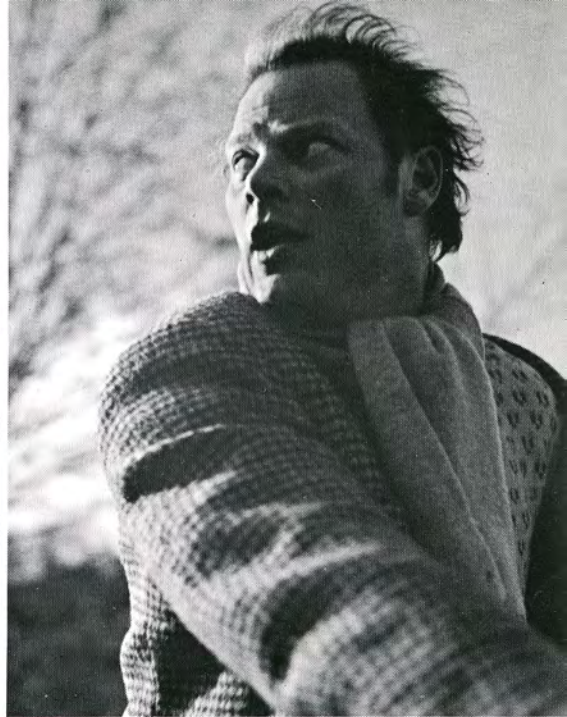

Enhver, som går ud i et kunstnerisk ærinde, gør det i en vis forstand som jægeren, der går ud efter bytte. Han prøver at komme en sandhed på skudhold. Men han ved samtidig, at jo bedre, han skyder, des større er faren for at han rammer sig selv. Det gælder også den, der vil filmatisere et værk som Martin A. Hansens roman, for det kan ikke lade sig gøre uden at man involverer sig – eller på forhånd er involveret – i den grad i dens problematik, at der bliver tale om en personlig fortolkning.

Man kan nok sige, at bogen handler om en **tilstand**. En bestemt mand i en bestemt tilstand. Men det er kun overfladen. Dybest handler **Løgneren** frem for alt om **sandhed**. Om en mand, hvis oprigtige ønske det er at være sandfærdig overfor sig selv og andre, men som konstaterer, hvor svært det er, ikke bare at være det, men også at vide, hvornår man er det. Man tør godt hævde, at den indre spænding i romanen ikke er mindre end i **Hamlet**. Den rejser de samme uomgængelige spørgsmål, som det er umuligt at finde tilfredsstillende, entydige svar på. Det har jo givet anledning til megen undren, at netop Løgneren er blevet så meget læst og så elsket, som tilfældet er, for det er alt andet end let kost. Forklaringen kan kun være, at den rammer noget helt fundamentalt menneskeligt, noget alle føler sig personligt berørt af, uden at de måske gør sig ganske klart hvorfor. Men hvem har ikke stået i situationer, hvor de kunne sig **ja** og føle at de løj – og de kunne sige **nej** og vide, at heller ikke det var sandheden. Hvornår er man mest i overensstemmelse med sig selv: når man følger »naturen«, blodets røst, som det jo kaldes – eller når man følger moralens bud og samvittighedens stemme? Hvornår er man mest menneske?

»Mennesket er en kampplads, hvor to magter kæmper imod hinanden, og noget ingenmandsland gives ikke«, hedder det i bogen. Der er ingen genvej til paradiset. Hvad kan der være at hente i et værk, som kun rejser pinagtige, eksistentielle problemer og ikke giver nogen løsninger på dem? Det skal vi overlade til den, der ser filmen, selv at dømme om. Dog skal så meget siges, at følte jeg mig ikke sikker på – takket være Martin A. Hansen – at noget er der, og tilmed noget væsentligt, var filmen ikke blevet lavet. Sagt i almindelighed: jeg tror mere på spørgsmål end på svar. De lyver mindre.

Knud Leif Thomsen

LØGNEREN

Personliste:

Johannes Vig, lærer på Sandø Frits Helmuth
Annemari, købmandens datter Ann Mari Max Hansen
Rigmor, frue på Næsgård Vigga Bro
Frederik på Næsgård, sognerådsformand Ole Wisborg
Ingeniøren Erik Wedersøe
Oluf, fisker, forlovet med Annemari Niels Hinrichsen
Marie, Olufs mor Elisabeth Haffgård
Købmand Høst Pouel Kern
Fru Høst Kirsten Rolffes
Kommis Benny Hansen
Anders, arbejdsmand Ingolf David
Hansigne, hans kone Annemette Svendsen
Elna, kropige Daimi

Vi takker desuden medlemmer af den lokale fiskerbefolkning, skolebørnene og andre beboere på »Sandø« for deres medvirken, ligesom vi takker for den beredvillighed, hvormed man har stillet skole, kirke, private hjem og andre lokaliteter til rådighed. Uden dette ville det have været umuligt at gennemføre filmen.

Kamera:

Claus Loof D.F.F.

Supplerende kamera:

Henning Camre
Jørgen Skov D.F.F.
Jeppe Jeppesen D.F.F.

Lyd:

Leif Jensen
Andreas Møller

Dekoration:

Henning Bahs

Rekvisitter:

Magnus Magnusson

Make-up:

Bodil Overbye
Karen Balsner

Kostumer:

Lotte Ravnholt

Stills:

Gerhard Petersen

Fotografassistenter:

Uffe Thomsen
Michael Christensen

Assistenter:

Hans Kristensen
Hanne Krebs

Instruktørassistent:

Ivar Søe

Script:

Anne Ansfelt

Klip:

Kasper Schyberg

Musik:

Bach, Bartok,
Mozart, Beethoven

PR:

Leif Mønsted

Produktionsledelse:

Karsten Grønberg
Bo Christensen

Produktion:

Nordisk Film
Rialto Film
Medarbejderpuljen

Udlejning:

Constantin Film

Kopi:

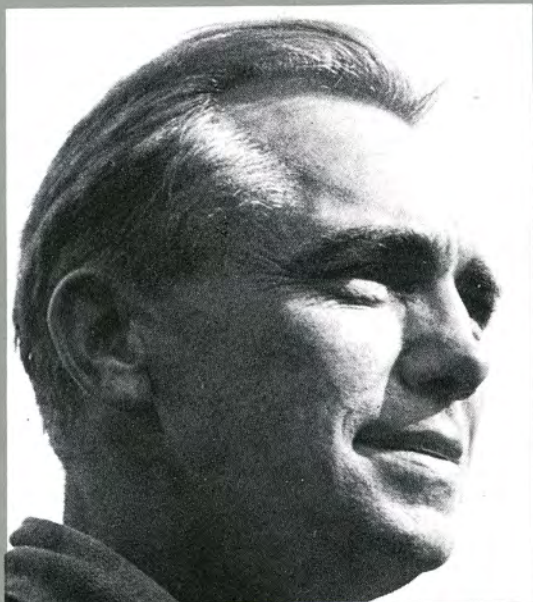
Nordisk Films Teknik

De tusinder af læsere, som er fortrolige med Martin A. Hansens bog, må bære over med de ændringer i forløbet, som hensynet til et andet medium har forekommet at berettigede.

Martin A. Hansen

Lidt om
Løgnerens baggrund
af Ole Wivel

Det var i februar 1949, Statsradiofonien opfordrede Martin A. Hansen til at skrive en roman, som ville egne sig til oplæsning en halv snes gange som radioføljeton. »Det kom uventet«, noterer han i sin dagbog. Vi kan tilføje: det kom også belejligt. Martin A. Hansen var inde i en uproduktiv periode, udmattet efter den store skabelsesperiode nogle år forud, da han havde skrevet **Tornebusken** og **Agerhønen** og foreløbig afrundet sit forfatterskab med **Tanker i en Skorsten**. Personlige vanskeligheder stødte til i 1948, så han var nær ved at miste modet.

Han lod derfor henvendelsen ligge en tid, grundede over forskellige muligheder, først og fremmest en gammel idé om at skrive en Nørrebro-roman om en fantast, Vilhelm Aleksander Probst, der forestiller sig, han er et geni, men kun er det i drømme – en af de særlingskæbner, Martin A. Hansen kan have strejft i de små sidegader omkring Assistens Kirkegård og Blågårds Plads, hvor han i mange år havde sin daglige gang som skolelærer. Men planen blev opgivet.

I marts måned fik han imidlertid en lys idé til en anden roman, kaldet **Markedet** – »egentlig et Motiv fra **Midsommerfesten**«, noterer han i dagbogen, »men nu udsat for på en Gang enklere og dog rigere Instrumentation«. Den skulle skildre en række mennesker på et marked en sommerdag, på en festplads uden for en lille by nær skoven, grupper og enkelt personer, der flygtigt eller intimt kommer i berøring med hinanden og med festpladsens halløj, skydetelte, ølknejper og en karussel som baggrund og endelig sommernattens mørke, der sænker sig over den åbne plads og skoven. »Storartet«, skriver han veloplagt og begynder straks at skitsere handlingen i et kollegiehefte, anskaffet til lejligheden.

Romanen døbes hurtigt om til **Det glade Marked**, og til nytte for stilen tænker han på de gotiske kalkmalerier i de gamle landsbykirker, hvor klare, handlingsmættede enkeltbilleder omslynges af blomsterranker som forbindende skæbnetråde. Handlingen skal komme langsomt i gang, netop som en karussel, der drejer personer og grupper ind i synsfeltet, snart realistiske typer, snart fantastiske, snart komiske, snart tragiske. Skovens dyr og planter taler med, skovmusen farer vild på markedspladsen, en visse gren på egetræet spiller vismand, uglen vågner om aftenen og røber sin indskrænkethed. Den eftertænksomme kirkeklokke taler med det flittige tårn.

Men notaterne ebbede hurtigt ud igen, og i april rejste Martin A. Hansen på et flere måneders ophold til Norge. Da havde han accepteret Statsradiofoniens tilbud, men anede ikke, hvad han skulle skrive – og i en underlig sløv og desperat tilstand skød han tanken helt fra sig og begyndte på et andet arbejde.

Først i oktober, da han var hjemme igen og nu boede i et lille hus i Odsherred, som han havde lånt af maleren Sigurd Swane, kom der skred i sagen. Sidst på måneden begyndte han samtidig på to romaner, den ene kaldet **Lindormen**, den anden **Løgneren**, et mørkt og et lyst motiv, en roman om ødelæggelse, krig og død og en roman om kærlighed, jagt- og naturromantik og en halvgammel, lidt fortrukken degns kloge funderinger over livet og sin egen ensomme skæbne. Det var på høje tid. Han havde lovet radioen at aflevere manuskriptet omkring 1. december, altså godt og vel en måned efter, at han satte pen til papiret.

Situationen var nærmest desperat. Men også heri kunne der ligge noget æggende, og skønt Martin A. Hansen ikke hørte til den forfatterstype, der arbejder bedst med kniven på struben,

var han dog ikke uden sans for spænding og risiko. Spændingen holdt sig til det sidste: da Pouel Kern begyndte oplæsningen af **Løgneren** i radioen den 15. januar 1950, havde Martin A. Hansen endnu ikke skrevet romanens tolvte og sidste kapitel i dets endelige form, som er dateret 27. marts 1950!

Lindormen, der i virkeligheden er en fortsættelse af novellen **Soldaten og Pigen**, blev opgivet efter nogle uger, og fra da af koncentrerede Martin A. Hansen sig helt om **Løgneren**, hvis første grundlæggende udformning han skrev på forbløffende kort tid. Som forlæg havde han en novelle fra 1945, **Isen bryder**, på ialt 15 sider, der fortæller om den musikalske degn og skolelærer på en lille ø, som forelsker sig i en af sine elever, Annemari. Annemari er forlovet med den unge fisker Oluf, som hele vinteren har været ovre på fastlandet, spærret ude fra øen af isen, der har lagt sig ufremkommeligt overalt. Men Annemari bliver opvartet af en ung ingeniør, som isen til gengæld har låst fast på øen, hvor han har foretaget sine målinger og beregninger og nu går ørkesløst omkring.

Novellens handling udspilles på tre døgn, fra lørdag eftermiddag den 13. marts til tirsdag aften den 16. Foråret er på vej, tågen har lagt sig over havet, øen og husene, hvor den »gyder sig ud i Disen som Blommesaft i Kærnemælk«. Isen vil snart bryde op – og hvad så? »Nu kan Annemari ikke holde hverken sig selv eller andre hen længere. Nu kommer Oluf hjem, og hvad så, Annemari? Nu rejser Ingeniøren, og hvad så? Men hvad vedkommer den lille Trekant i Grunden mig?«

Af dette kim groede Martin A. Hansens berømteste roman. Novellen er skrevet i jeg-form og fortalt af degnen for den trofaste jagthund Pigo, der om aftenen ligger i sin kurv og hører på hans enetale. Degnen har endnu ikke fået sit tvivlsomme efternavn, og to vigtige personer er slet ikke opfundet: Natanael, den stumme og usynlige tilhører, som Johannes Vig i den endelige version henvender sig til; og Rigmor, gift med Frederik på Næs, Johannes fortrolige, som bliver hans elskerinde.

I **Isen bryder** er alt koncentreret om de tre unge mennesker, Oluf, Annemari og ingeniøren – og om degnens forhold til dem. Annemari og han er de dominerende hovedpersoner, hun tydeligt forelsket i ham, han draget mod hende, men berøvet mod og beslutsomhed til at handle. Annemari spiller først sit forhold til Oluf, siden til ingeniøren ud imod hans passivitet, men han undviger, de tiltrækkes og frastødes, holder hinanden hen, hun af blufærdighed, han af valen eftertanke, indtil det er for sent og Annemari har bundet sig til ingeniøren. Da har andre valgt for degnen, som ikke selv har kunnet vælge, og som overlades til sin ensomheds frihed, sine drømme, sin jagt, halvt en æstetiker, halvt en moralist.

Den endelige roman-form er langt mere raffineret og kompliceret end novellen fra 1945, men grundstrukturen er fastholdt – kun at Martin A. Hansen ud over forlægget har villet ét med sin fortæller og hovedfigur. Johannes Vig skal komme til en indsigt, gå igennem et selvoprør, forstå hvad det vil sige at svigte og volde ondt. Derfor er romanens dagbogs-form fingeret. I virkeligheden fortæller han sin historie et år efter at den er udspillet, og slutningskapitlet løfter ham til en indsigt, så han på en gang kan dømme sig selv og acceptere sin skæbne. Han forandrer sig ikke, men han forstår. Denne karakterstudie var det mest afgørende og udfordrende for **Løgnerens** forfatter. I et brev til mig den 23. august 1950 skriver Martin A. Hansen: »Da denne uanede Betydning af Degneskikkelsen begyndte at blive kendt, krævede Fortællingen af sin Forfatter hvad han yderst formåede...«. Og fra dette punkt som fra en usynlig kerne, udstråler romanen sin lidenskab, sin visdom og forførende poesi.

